

Dr LUCIJAN KOS
Zagreb

Razvoj naših slobodnih lučkih zona

Sve većim razvojem vanjske trgovine i unapređenja tranzita strane robe i naša se zemlja sve više uključuje u svjetsku podjelu rada putem mora. To joj naročito omogućuje pomorska, jadranska orijentacija izvozno-uvoznog pravca njenih robnih tokova. Zbog toga je i sredinom 1963. godine donesen Zakon o izmjenama i dopunama Carinskog zakona, kojim je omogućeno pod određenim uvjetima osnivanje slobodnih carinskih zona u našim pomorskim lukama i riječnim pristaništima otvorenim za međunarodni saobraćaj, a donošenjem iste godine i Pravilnika za provođenje odredaba Carinskog zakona o slobodnim carinskim zonama, a nedavno i Uredbe o poslovnoj suradnji sa stranim firmama u takvim zonama, određeni su uvjeti i način poslovanja tih zona.

Definicija slobodne carinske zone obilježava specifičnost zone u našem društveno-ekonomskom uređenju. Slobodna carinska zona u pravom pogledu upotpunjuje i posavremenjuje institucionalne okvire našeg carinskog sistema, a u ekonomskom pogledu, ona je organizirana forma djelatnosti, koje se sastoje u vršenju određenih vrsta usluga pod posebnim uvjetima. Slobodna carinska zona je dio jugoslavenskog carinskog područja, integralna cjelina državnog i carinskog područja, na kome se preminjuju osobite olakšice, što ih predviđa Carinski zakon i ostali savezni propisi. Prema tome, zakon nije usvojio klasični tip zone, po kojemu zona predstavlja izvanocarinsko područje, carinsku eksteritorijalnost u kojoj se carinski nadzor ograničuje na kontrolu ulaza robe u zonu i njena izlaza iz zone, a koja se kontrola vrši na vratima zone. Naša zona nije carinski eksteritorijalna, jer za nju kao sastavni dio jugoslavenskog carinskog područja vrijede svi naši carinski propisi u pogledu carinskog nadzora. Međutim, putem određenih olakšica i primjenom liberalnije carinske kontrole i postupka u slobodnoj carinskoj zoni, svakoj robi daje se mogućnost da joj se obrati posebna pažnja i pripremi za tržište u cilju što boljeg njenog plasmana. Nizom organizacionih i tehničkih olakšica, smanjenjem troškova i boljim korištenjem transportnih sredstava taj se cilj postizava. Osnivanje slobodnih carinskih zona u našim pomorskim lukama stvarno i odgovara potrebama da se masovnim teretima iz pomorskog transporta omogući izuzetno olakšan carinski tretman. Stoga u našim glavnim lukama postoji težnja da se u pojačanoj konkurenciji stranih luka što više poveća promet strane robe, koji će uživati povlašten režim. Upravo je slobodna carinska zona najpogodniji oblik takvog režima, koji otvara mogućnost osjetnog povećanja prometa tranzitne i re-eksportne robe, te one strane robe koja putem oplemenjivanja postaje tražena trgovačka roba na svjetskom tržištu.

Poslovanje na području slobodne carinske zone mora se odvijati u skladu s propisima, koji uvjetuju što se u njoj može, a što se u njoj ne može raditi. U zoni može se vršiti:

- prihvaćanje i otpremanje bez usladištenja uvezene neocarinjene robe, domaće ocarinjene robe namijenjene izvozu, kao i tranzitne robe;
- prihvaćanje i uskladištenje uvezene neocarinjene robe, domaće neocarinjene robe ako je ta namijenjena izvozu. Domaću robu u izvozu dozvoljeno je manipulirati u zoni samo ako ju treba kompletirati za izvoz ili se ona uskladištava za izvoz;
- uobičajeno pripremanje za tržište uskladištene robe — trgovačko oplemenjivanje (sortiranje, mjerenje, markiranje, pakovanje, egaliziranje, sastavljanje, rastavljanje, filtriranje, pretakanje, pravljenje uzoraka, tehničko popravljanje itd.);
- industrijsko oplemenjivanje (prerada, dorada, obrada ili popravak) robe, koja se prihvaća i uskladištava u zoni. Na ovoj robi izvršena je usluga oplemenjivanja, ako je procesom industrijske dorade, prerade, ob-

rade ili popravka izvršenog u domaćim industrijskim poduzećima povećana vrijednost te robe. Oplemenjena roba može biti vraćena u zemlju porijekla ili izvezena iz zone u drugu zemlju radi prodaje, a ako se uveze u našu zemlju, tada se plaćaju uvozne carinske dadžbine samo za onu robu koja je bila predmet oplemenjivanja;

- poslovna suradnja i poslovno-tehnička suradnja sa stranim firmama u vidu pružanja usluga na oplemenjivanju strane robe, vršenje trgovačkih manipulacija robom, sufinansiranje u izgradnji skladišta i drugih objekata, zajedničko korištenje sredstava za rad i njihovo unošenje u zonu po stranoj firmi uključujući i zaposlenje osoblja te firme u zoni, vršenje transfera potraživanja strane firme, što se sve utvrđuje ugovorom između naših privrednih organizacija i stranih firmi; ove mogu uz posebno odobrenje osnivati u zoni i svoja predstavništva.

U slobodnoj carinskoj zoni ne može se vršiti:

- prodaja robe na malo, osim prodaje prehrambenih proizvoda ugostiteljskim objektima zone i opskrbu brodova od strane poduzeća, koje je ovlašteno da u zoni vrši tu djelatnost. Ove zabrane onemogućuju u zoni trgovinu u maloprodaji, jer bi ova prodavala proizvode široke potrošnje jeftinije od trgovine u zemlji; zaposleno osoblje u zoni ne može kupovati ovu robu jeftinije od ostalih građana u zemlji;
- upotreba osnovnih sredstava ili reprodukcioni materijala uvezanih u zonu, ako se na njima prethodno nije proveo postupak redovnog carinjenja. Time se onemogućuje privrednim organizacijama koje djeluju u zoni da dođu u povoljniji položaj od ostalih privrednih organizacija u zemlji, čime nije okrnjena jedinstvenost privrednog sistema naše zemlje na ovom dijelu njenog državnog teritorija;
- poslovna suradnja sa starnim firmama pod uvjetima i na način koji nisu u skladu sa našim propisima o prometu robe i usluga s inozemstvom, radnim, odnosima, deviznim i drugim propisima.

Područje zone sastoji se od obala i gatova — od kopnenog i vodenog dijela luke, potrebnog za rad zone; ono se određuje odobrenjem o osnivanju zone, a mora biti ogradeno na propisani način. Na području zone ne smiju se graditi stambeni objekti, u njoj ne smije nitko stanovati, pa ni osobe koje su zaposlene u zoni ili koje u zoni vrše upravne ili kontrolne poslove.

Osnivač zone može biti poduzeće luke, poduzeće za lučko-prekrcajne usluge ili zajednica lučkih poduzeća. U djelokrug rada osnivača zone prenijeti su i određeni upravni poslovi iz nadležnosti carinskih organa (vođenje evidencije o robi koja se uvozi odnosno unosi u zonu ili se izvozi odnosno iznosi iz nje ili se prevozi kroz zonu, o svim manipulacijama robom u zoni, kao i o poslovanju na području zone).

Osnivač upravlja zonom i kao takav je dužan osigurati i brinuti se da se ne naruše potrebni uvjeti za uspješno vođenje carinskog nadzora. Osnivač zone, pored ovih upravnih poslova tehničke prirode iz nadležnosti carinskih organa, koje je na nj prenio CZ, vrši i određene privredne funkcije kao lučko poduzeće, koje se bavi privrednim iskorištavanjem zone u granicama za koje je ovlašten. Zona nije pravna osoba, već je ona pogon privredne organizacije — osnivača, koji funkciju upravljanja zonom vrši uz svoju osnovnu djelatnost ekonomske eksploatacije cijele luke uključujući i zonu.

Korisnik zone je svaka pravna ili fizička osoba — poduzeće, poslovno udruženje ili druga organizacija koja prema

propisima o vanjsko-trgovinskom poslovanju i propisima o iskorištavanju luka posredno ili neposredno u svoje ili tuđe ime, za svoj ili tuđi račun vrši usluge ili se koristi uslugama na području zone. Domaće poduzeće može nastupiti kao komisionar strane firme tj. u svoje ime, a za njezin račun ili kao agent u ime i za račun strane firme. Korisnici zone mogu biti i sva ostala naša vanjsko-trgovinska poduzeća, koji će posredno ili neposredno vršiti usluge ili će se koristiti uslugama u prometu na području zone. To će biti u prvom redu ona poduzeća (prijevozna, otpremnička, agencijska, brodoopskrbna, za kontrolu kvaliteta i kvantiteta robe; za obradu, doradu ili preradu robe i dr.), čije poslovanje ima obavezni put kroz zonu i uloga korisnika zone ne može im se uskratiti. Ova poduzeća uz suglasnost osnivača zone, mogu u zoni otvarati svoje pogone, predstavništva, filijale i sl. Ova poduzeća mogu u zoni imati veće zalihne uvozne robe, a da ne plaćaju carinu i da ne plaćaju porez na promet. Tu robu nabavljat će ova poduzeća uz povoljne cijene a zatim, kada cijena toj robi poraste, ponovno je izvoziti (reeksport), i to bez angažiranja svojih obrtnih sredstava za plaćanje carine i poreza na promet. Ako je takva roba nabavljena na kredit, ne angažiraju se uopće nikakva sredstva naših reeksportnih poduzeća, a pod pretpostavkom povoljnog plasmana robe postije se razlika u cijeni. Ako uvezena roba u zonu, dođe naknadno u našu unutrašnji trgovinski promet, ona se mora ocariniti i platiti za nju i porez na promet, ukoliko je plaćanje ovog poreza propisano za tu robu.

Zona uživa određene carinske, fiskalne, porezne, devizne i druge olakšice, koje se inače ne primjenjuju na ostalom dijelu istog carinskog područja naše zemlje. *Olakšice*, koje naša zona pruža *stranoj robi su*:

- uvoz robe u zonu i izvoz iz nje; manipulacije ukrcaja, iskrcaja, prekrcaja, skladištenja i oplemenjivanja robe. Ove radnje mogu se vršiti bez posebnih, tekućih ili naknadnih odobrenja carinskih organa i bez njihove kontrole s tim, da oni mogu kadgod to nađu za shodno provjeravati i kontrolirati sve što se radi u zoni,
- carinjenje robe vrši se na prilazima zone istom u času kad roba izlazi iz zone u domaće carinsko područje i obr., kad ulazi u zonu iz tog područja. Iako je strana roba stupila na naše carinsko područje (zonu), ona nije time i opterećena carinskim dadžbinama, kojima podleži po općim propisima. Carinska obaveza ove robe je u zoni odložena silom posebnih propisa, jer se i sam režim zone svodi na suspenzivni carinski režim. Osim toga ni sva roba u zoni ne podleži plaćanju carine (roba u tranzitu, za izvoz, u reeksportu), ali je zato sva roba u zoni podređena određenom evidentiranju i posebnom uprošćenom sistemu carinskog nadzora, koji je modificiran i prilagođen potrebama ove institucije, a u svrhu što veće operativnosti zone. U tim i takvim administrativnim olakšicama, koje se odnose na metode i mjere carinskog nadzora, suštinski se nalaze odlike i prednosti carinskog režima slobodne zone;

- carinski nadzor vrši se kontrolom isprava, a iznimno može se vršiti i stvarna kontrola robe alko za to postoji naročita potreba. Fizički pregled robe vrši se obavezno kada postoji opravdana sumnja da se radi o kriumčarskoj robi ili o robi čiji je promet zabranjen;
- domaće ocarinjena roba, koja se iz zemlje unese u zonu ima status izvezene robe i kao takva je izjednačena sa stranom robom u pogledu manipulacija, koje se vrše u zoni s tom robom,
- dozvoljena je u zoni prodaja na veliko strane neocarinjene robe i domaće ocarinjene robe, a na malo samo konsignacionim skladištima i poduzećima za opskrbu brodova,
- oslobođeno je od plaćanja carine pogonsko gorivo i mazivo, koje uveze iz inozemstva poduzeće za industrijsko oplemenjivanje robe, a služi takvom oplemenjivanju strane robe, ukoliko se propisom ne odredi drugačije,
- zadržavanje strane robe u zoni vremenski je neograničeno, ako pravilima zone nije određen rok uskladištenja robe u svrhu racionalnijeg korištenja skladišnih kapaciteta zone.

Ove olakšice pružaju mogućnost vlasniku robe, da on ne mora odjednom prodati cijeli kontingent uskladištene robe u zoni, već samo onu količinu i vrstu te robe, koja mu u datom momentu obzirom na visinu cijene najbolje odgovara.

Ekonomska ovlaštenja i pravni položaj naših slobodnih carinskih zona, već ostvarenih zona u Rijeci i Kopru, a planiranih u Splitu, Pločama i Zadru, ovih posljednjih pretežno izvožno-uzvoznog značaja (za nabavu repro i dr. materijala iz uvoza), pružit će našoj zemlji niz prednosti u pogledu unapređenja njene vanjsko-trgovinske razmjene. Politički i ekonomski položaj Jugoslavije u odnosu spram dijela svijeta oslobođenog od kolonijalne zavisnosti pruža nove aspekte osnivanja slobodnih carinskih zona u našoj zemlji.

IZVORI:

- Pravilnik za provođenje odredaba Carinskog zakona o slobodnim carinskim zonama (Sl. list SFRJ, br. 45/63),
- Uredba o poslovnoj suradnji sa stranim firmama slobodnih carinskih zona (Sl. list SFRJ, br. 20/67),
- Pravilnik o postupku carinjenja robe (Službeni list SFRJ, br. 38/65, i 8 i 44/67),
- Uputstvo o provođenju carinskog nadzora nad robom smještenom u carinskom skladištu i carinskom smjestaštu (Sl. list SFRJ, br. 27/66),
- Naredba o mjerama carinskog nadzora nad domaćom robom koja se prevozi iz jednog u drugo domaće mjesto morem, graničnim rijekama ili graničnim jezerima (Sl. list SFRJ, br. 32/64),
- Zakon o prometu robe i usluga (Sl. list SFRJ, br. 27/62, Sl. list SFRJ, br. 14/65. i 28/66),
- CARINSKI ZAKON (Sl. list FNRJ, br. 24/59 i 13/63, Sl. list SFRJ, br. 16/65 i 15/67).